

BĘBEN (143) *sb m*

bę- (142), bęm- (1) *CzahTr*.

e *jasne*.

sg *N* bęben (24). ◇ *G* bębna (3). ◇ *A* bęben (21). ◇ *I* bębn(e)m (4). ◇ *L* bębnie (6). ◇ *pl N* bębny (8). ◇ *G* bębn(o)w (6). ◇ *A* bębny (37). ◇ *I* bębny (19), bębnami (5); -y *OpecŻyw*, *RejPs* (2), *KrowObr*, *Leop*, *BibRadz* (3), *OrzRozm*, *BielKron* (2), *RejPos*, *RejZwierc*, *KochPs* (2), *CzahTr*, *GosłCast*, *SkarKazSej*; -ami *OrzQuin*, *StryjWjaz* (2), *ModrzBaz*; -y : -ami *BudBib* (1:1); -ami (4), - (a)mi (1). ◇ *L* bębni(e)ch (8) *RejPs*, *LubPs* (2), *RejWiz*, *BibRadz*, *KwiatKsiąż*, *RejPos* (2), bębnach (2) *StryjKron*, *CzechEp*; -ach (1) *CzechEp*, -ách (1) *StryjKron*.

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w*.

1. *Perkusyjny instrument muzyczny; ty(m)panum Murm*, *Mymer*¹, *BartBydż*, *Mącz*, *Calep*, *Cn*; *bronteum*, *symphonia Cn* (141) : *BierEz R2v*; *OpecŻyw* 19v; *Murm* 187; *Mymer*¹ 14v; *BartBydż* 159b; wyfzli przeciwko tobie iedni z fpiewaniem drudzy zrozmaítą muzyką/ á około nich pány zewfíech ftron na bębniech/ brząkaíące *RejPs* 99, 121v, 219, 219v; *RejRozpr B*; Alexander [...] gdy poczęły brzmieć bębny woienne/ począł mężnie walczyć *HistAl* H7v, I2v; ZAcźnicie ná hucznych bębniech iuż wefele godne *LubPs* hh3v, gg, [2 r.]; *KrowObr* 126v; W bęben tłuą by w pudło áż Więc we łbie trzełzczy. *RejWiz* 67, 16v, 72v; *Leop Gen* 31/27; *RejZwierz* 126; *BibRadz Gen* 31/27, 1.Reg 18/6, *Iudith* 3/9; *BielKron* 31, 51, 259v, 260v, 327, 328v [2 r.]; *KwiatKsiąż P3*; *Mącz* 471a [2 r.]; *OrzQuin R*; *RejPos* 10, 82v, 225v, 297 [2 r.], 298v, 315, 350v; *RejZwierc* 26, 32, 63, 74, [193], 194; *BielSpr* 16, 68, 68v [3 r.]; Niech wychwalaíą imię iego w tańcu/ ná bębnie y ná árfie niech przypiewaíą iemu. *BudBib Ps* 149/3, *Ex* 15/20 [2 r.], *Ps* 150/4, 1.*Mach* 9/39; Vbior wśzytkich Axámit żoły y zielony/ Niemiecki kftałt/ á bęben s piłczáą ćwiczony. *StryjWjaz* B4v, B, B2v, C, C3v; *ModrzBaz* 52v, 55, 55v; *KochPs* 68, 98, 216; Konie rzą/ bębny/ trąby/ huczą w káżdym rzędzie. *StryjKron* 642, 390, 427, 622; *WerGość* 212; *BielRozm* 6; *Calep* 1096b; W fztorty/ Flety/ Kornety/ y w infzych dość wiele/ W bębny/ trąby/ niech gráią. *OstrEpit* A2; *WujNT* 22; *KmitaSpit* A3; Zá tym trąmby y z bębny wespółek fprzegaycie/ A ná fwe byftrre konie w pokorze wfiadaycie. *CzahTr* F4; *GosłCast* 40; *SkarKazSej* 668b, 702a; *KlonFlis* F4v; Ale fłyfzē miedziánych bębnow głoły wftaíą/ Iuż y trąby pod niebo dźwięk rozny pułczáią. *SapEpit* B3.

Zwroty: »w bębny (w bęben, na bębniech, na bębnie) bić (przybijać, wybijać) [*szyk zmienny*] = *tympanizare Mącz*, *Calep*; bicie w bębny« (20): Potym gdy poczęto bić w bębny y w trąby woienne/ Alexander na nię [!] [*Persy*] nawałnoćią vderzył *HistAl* F4; ZAcźnicie nowe pyenie/ á ná bębnyech wybiyaycie *LubPs* S4v, ff4v; *RejWiz* 74v; *BibRadz Ps* 67/26, 80/3; miedzy ktoremi [*żonami*] Maria Aaronowá y Moizelzowa fioftra byłą wodzem ich ná bębnie bijąc *BielKron* 31, 20v, 328v, 329, 330v; *Mącz* 471a; *RejZwierc* 83v; *StryjWjaz* C3v; *KochPs* 122; *CzechEp* 191; *KochEpit* A2; Skokiem taniec nałnádnieyfzy/ A tym ielcze pochodnieyfzy/ Kiedy w bęben przybijáią *KochSob* 57; *Calep* 1096b; *Kmita Spit* B4v.

»w bęben (w bębny) kołatać (zakołatać), bęben kołace« (7): Kiedy w bęben zákołacą To Więc vzdy/ czapki trácą *RejRozpr* F3; *RejZwierz* 126; *RejZwierc* 17v, 31v, 103v; Ci w trąbi/ drudzy w bębny iák grom kołátáli. *StryjWjaz* B3; *GórnRozm* A3v.

»odać (się) jako bęben, jak bęben nadęty« (3): Nie iáko krowá [*masz umrzeć*]/ co obiady fie cikuty á odawízy fie iáko bęben zdechnie we błocie *RejZwierc* 160; *ModrzBaz* 52; Ty wieíz íam iák był [*mój brzuch*] przed tym/ iák bęben nádeły/ Ták iz bik miał weń kołácąc/ iáko łuk nápięty. *PaxLiz* C4.

»w bębny (w bęben) uderzyć« [*szyk zmienny*] (15): *MiechGlab* 24; *BielKron* 329v, 330, 331, 384, 407; *Vocare ad arma* Ná trwoę zátřebić/ álbo/ w bęben vderzić *Mącz* 16b; *RejZwierc* 249v; *BielSpr* 27v, 41v, 44v; *StryjKron* 702, 742; Zátym w tráby/ y w głośné bębny vderzono *KochProp* 14; *CzahTr* G2.

W przen (1) : że zá ich [*wojwodów*] bębny/ wízyfcy oślepy z wielką chucią/ ná potrzebę biegamy *OrzRozm* N4.

Przen (8) :

a) *Pełny brzuch; faliscus venter Mącz* (1) : Faliscus venter, Pełny brzuch Bęben. *Mącz* 116d.

b) *Żarłok, pijak; liguritor, abliguritor Mącz* (1) : Liguritor et abliguritor, Strawcá/ Vtrátny żarłok/ Piyanicá/ brzuch/ bęben. *Mącz* 193c.

c) *peior. O nauce Kościoła katolickiego* (1) : Aleć v was trába Apóstolíka nic niewazy/ więcey v fiebie wazycie/ íurmy y bębny Papielkie/ á nífli flowo Páńskie. *KrowObr* 198v.

d) *Zwrot: »bębna podbijać« = pochlebiać komu, podniecać kogo, podjudzać* (1) : Iz żaden nádeń nie íeft iz ták zá to máia/ A ono mu łotroftwo bębna podbiiá. *RejWiz* 41.

e) *Zwrot: »wziąć na bęben « = wziąć, dostać w skórę, być obitym* (4) : Flagra pati, Vbitym być/ też wziąć mu na bęben. *Mącz* 129c, 397a, 475c, 483b.

2. Naczynie do przechowywania płynów (2) : Bo drugi zá to woli kupić bęben winá. *Prot* C2v; thylko chodzi [*próżniak*] iáko ow bęben v kofarzow co weń pełno wody nálewá. *RejZwierc* 157v.

Synonimy: 2. bania, bańka, flasza, konew.